

17.

ACC. N:R M. 16465:1-14.

Landskap: Skåne Upptecknare: Hans Lederberg
 Härad: _____ Berättare: Karl P. V. Langergren, Tullgata 7a, Lund
 Socken: Lunds stad Berättarens yrke: byggm. arbetare
 Uppteckningsår: 1965 Född år 1889 i Lund

FOLKLIVS-
 ARKIVET
 LUND

Stadstraditioner I s. 1-14.

Lu F 126
 a-o

Skriv endast på denna sida.

17.

R. Lagergren

f. 89

~~H. H. H.~~

FOLKLIVSARKIVET

FINNGATAN 8

Cederberg

14 m s

LUND

Lyce

12

met

25

Alde

fibular

—

8

dis

—

9-11

M. 16465.

Ifylles av uppgiftslämnaren

Berättarens namn: Karl Peter Valdemar Lagergren
" födelseår: 1889 - 18 Sept
" födelseort: Heimd
" yrke: Byggnadsarb

Makes/makas namn: Hilma Ragnhildf. Andersson
" födelseår: 1894 - 12 Juni
" uppväxtort: Heimd
" yrke: Bageriska

Faders namn: Lars Larsson Lagergren
" födelseår: _____
" uppväxtort: Heimd
" yrke i staden: Byggnads-snickare
" yrke före ev. in-
flyttning till staden: _____

Moders namn: Anna Karolina Pettersdotter
" födelseår: _____
" uppväxtort: Västergötland
" yrke i staden: Käreska
" yrke före ev. in-
flyttning till staden: Heimd

Farföräldrars yrke: Lantbrukare
Morföräldrars yrke: _____
Antal syskon: 4 st

17.

ACC. N:R M. 16465:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Min far var timmerman och arbetade på byggen här i staden. Jag minns att han arbetade på Leonardssons tomt, den delen vid Clemenstorget som ligger närmast järnvägen. Far hade en bror som ramlade ned och slog ihjäl sig när han arbetade på Biskopsgården. En annan bror som var snickare ramlade ned och slog ihjäl sig på seminariebygget.

Arbetet började klockan sex på morgonen och slutade sex på kvällen. De hade middag tolv till halv två och frukost halv nio till nio. Detta för att förhindra att dom begav sig till systemet och köpte brännvin, men det har ju ändrats numera. När det var vinter och mörkt började dom sju och slutade klockan fem. Far fick själv hålla sig med alla redskap, och fönsterbågar och sådant tillverkades av honom själv. Grovarbetarna fick också hålla sig med egna redskap -- spadar och hackor.

Det var ont om arbete och hade man det sju månader på året kunde man vara glad. När temperaturen kröp nedåt 3-4° kunde dom inte arbeta utan då gick dom ut och söp istället.

Min far hade tolv kronor i veckan och vi var sju barn. Hyran var tolv kronor i månaden, så där gick en hel veckopeng. Några naturaförmåner hade han inte. Taklagsfester förekom ju på min tid, men det var oftast medhavd sprit eller kaffe och smörgåsar som förtärdes. Gåvor förekom aldrig.

Min far var tillsammans med de andra i kvarteret. Hade inte en sprit, så var det alltid någon annan som hade. En liter brännvin kostade 90 öre.

I fackföreningen var dom tvugna att vara medlemmar annars fick dom inget arbete. Far var med i träarbetarnas fackförening.

När far kom hem på kvällarna var han förtrött för att ha något extraarbete. Om han var arbetslös, hade han fullt sjå med att försöka få tag på arbete.

Min mor var konstväverska hos Borgs, men hon blev sjuk i lungsot och fick börja väva trasmattor hemma istället. Lasorna åkte mor och jag en gång i månaden in och sålde i Malmö. I Malmö fick man nämligen 10 öre mer per meter, ca 50-75 öre. Det var på Gustaf Adolfs torg som vi sålde mattorna. Tågbiljetterna kostade 50 öre retur. När mor hade sålt en matta, brukade jag få bära hem den och fick då vanligen 10 öre.

Far träffade mor i Västergötland på sina gesällvandringar där. Hon vävde finare än de andra hos Borgs och fick därför två kronor mer betalt i veckan än de, hon hade 14 kronor. De andra var avundsjuka och kallade henne för förbannade småländska.

När mor och far arbetade fick vi sköta oss själva och de äldsta tog hand om de yngsta så gott det gick. När vi var riktigt små lämnade mor oss till krubban, det kostade 5 öre om dagen och då fick vi mat.

Det var nödvändigt, att den som kunde arbetade, för att man skulle kunna hålla nöden från dörren.

När jag var sju år och hade mitt första sommarlov, vaktade jag gäss hos en bonde och fick 3 kr i månaden och hela 8 kronor när jag slutade. Då hade vi fest hemma.

Min ena syster var servitris på Berlings krog, "lusasken", i hörnet av Södergat. och V. Mårtensgat.

Arbetet på bondgården varade från fem - sex på morgonen till långt

ACC. N:R M. 16465:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fram på eftermiddagen. Jag fick det av en slump. Det var en bonde som kände min bästa kamrat Ivar och som var i staden en onsdag då det var marknad. Han kom fram till oss och frågade om det var någon av oss som kunde vakta gäss och jag svarade snabbt att jag kunde. Egentligen hade jag nästan aldrig sett några gäss. På lördagen fick jag åka med honom ut till landet, min mor trodde inte jag skulle klara det utan sa att du kommer nog tillbaka när du blir hungrig. Jag kom bara hem en gång på tre månader, fast bonden var hemma och talade med mor och sade att jag var en duktig påg och gav mor två kronor i festepengar. Pengarna jag fick lämnade jag hemma.

Först bodde vi på Prennegatan 8, men far blev avlurad huset och vi fick flytta till Prennegatan 25. Gatunumren har blivit omändrade så där Nödens Slott nu ligger på Prennegatan 8 låg tidigare en låg länga med halmtak.

Prennegatan 25 ser likadant ut nu som då. I huset bodde säkert nio familjer. Prennegatan 8 hade varit min farfars hus och det var ganska stor tomt till, han hade på den tiden jord till ute vid Vipeholm.

Det var Ripa som byggde nästan alltihop här nere och det är säkert mer än hundra år sedan.

Reparationer och tapetsering fick man göra själv om man hade råd.

I huset bodde bland andra två judefamiljer. Det var Kanter och Ossor. Kanter hade tretton barn. Ossor var polsk jude och hans fru hade följt efter honom hit mot hans vilja. Henne kallade vi för "skägget".

ACC. N:R M. 16465:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När min fru och jag gifte oss 1912 fick vi flytta och vi flyttade tolv gånger. Vi bodde bland annat i Lilla Råby, på fattighuset vid Skällbogatan, i Tomegapsgatan samt till sist igen i Prennegatan 23. Där var det en polis som var hyresvärd och han var mycket otrevlig. Vi fick inte bo kvar när vi fick vår första glutt och han lurade oss för han ~~hade~~ inte kunnat vräka oss för det. Så kom vi så småningom till Prennegatan 25, där var "Ladekal" vicevärd.

Vi hade två rum och ett litet kök, tvätta sig fick man göra i gången utanför. Det hände att små barn ramlade ut för den branta trappen och slog ihjäl sig.

I det stora rummet fanns en kommod och där låg två stycken skavfötters. I en soffa låg fyra och dessutom stod mors väv ~~där~~ i samma rum.

Man fick vara glad att man hade någon stans att bo och att man kunde hålla nöden borta. Mina föräldrar klagade aldrig. På golvet hade vi lasamattor. Hos oss sandade man aldrig golven, men jag vet att det fanns en som vi kallade för "Döden", som bodde i Dödahuset i Prennegatan. Han livnärde sig på att köra omkring i stan med en vit häst och sälja sand. Sanden kostade 10 öre skäppan. Hans fru var för lat för att stiga upp ur sängen. Hon bara låg och han fick passa opp henne och sköta barnen, laga mat och allting. Jag vet att hon till och med fick sina sista gluttar i liggande ställning utan att någonsin stiga upp. Det var hemskt smutsigt och fult där. En dag tog mannen av sig tofflorna och tassade upp på vinden och ~~hände~~^{gick} sig medan hon låg därnere. När barnen kom hem såg dom tofflorna

ACC. N:R M. 16465:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

och gick upp på vinden och där var han.

Ibland när man skulle ha det fint kunde man strö eneris på golvet.

Det var nog likadant överallt.

I sängen hade man antingen en fjärdyna eller om man lyckats komma över det på auktionskammaren, en madrass. Så hade man ett sticketäcke och en huvudkudde.

Vi hade kokskamin, men den eldades bara när det var riktigt kallt, det blev för dyrt att elda för mycket. Det var bara vedspisen i köket som användes alltid, där kunde man ju också laga mat.

Vi hade fotogenlampa, men den hade vi sällan råd att ha tänd.

Det var potatis och knakar (korv). Knakar fick man tre stycken för 25 öre. Till maten fick man också bröd. På söndagarna fick vi ofta oxastek eller en tocke (tupp).

Mjölk fick vi en gång om dagen och till havregröten på kvällen. Kaffe brukade mor dricka och när hon druckit spädde hon ut det som var kvar med vatten och så var det vår tur. Socker fick man för fem öre struten.

Hästkött hade vi ibland, det var bättre än annat kött. För en häst fick dom 10 - 15 kr vid slakt.

Sill och torsk var det vanliga.

Vi åt vitkål, gurkor och lingon. Tomater det åt vi inte förrän senare, men jag smakade det första gången 1914 på Storkällan, men det smakade så illa att jag slog den i golvet. Sydfrukter fanns, men de var för dyra.

Vi handlade i olika affärer. Kött köpte mor av en som brukade gå omkring i husen och sälja. Köttet hade han i ett tråg, som han bar på axelen.

Snus köpte jag till far i ett hökeri här nere för tre öre struten. De hade en gammal bibel, som de rev ut blad ur och gjorde syltar. En gång hade bibelen tagit slut och jag fick snuset i ett vitt papper. När jag kom hem, trodde far att jag varit någon ammanstans och handlat och fastän jag bedyrade att jag varit härnere, så fick jag mig en risbastu. Mor gick emellertid ner och frågade i affären om jag varit där och så blev affären uppklarad och jag fick tio öre som plåster på såren och då hade han ju gärna fått ge mig en risbastu till.

Baka kunde vi inte för det fanns ingen spis. Till en början hade vi ju trädgård när jag som liten bodde på Frennegatan 8, men den fick vi ju inte heller behålla. Där brukade vi odla potatis, bruna bönor, gurkor och krusbär.

Kaffebönor rostades hemma och maldes när dom skulle användas. Man kunde köpa bönor både råa och brända.

Man var aldrig riktigt mätt, men svalt gjorde vi inte. Under kriget var det svårt men det gick ju. Vi hade rabbor till middag varje dag och elda kunde man ju bara göra när det var som kallast.

Tre måltider var det. Det var frukost innan vi gick till arbetet, och den bestod av smörgås och mjölk. Middag åt man mitt på dagen. De gamla åt först varannan vecka och de små först varannan. Det skulle vara rättvist. Mer mat fick man ju inte om man åt först, men det skulle bara vara så. Någon större skillnad på vardag och söndag var det inte. Middagen

ACC. N:R M. 16465:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

brukade förstås vara litet finare på söndagarna om man hade bättre råd och det fanns möjligheter.

Matsäck fick man med sig och den bestod av smörgåsar. Om det någon gång kom besök fick man stå och äta, annars fanns det en stol till varje medlem i familjen. Prata fick man gärna göra.

Vi hade Skånska Dagbladet på bordet, den köptes en gång i veckan och när den var läst las den på.

Mor öste direkt ur grytorna. Gröt var det enda som slogs upp i en skål. Porslinet förvarades i en låda i köket. Det var säkert köpt. Bjudningar hade vi aldrig, men det hände ju att far hade kamrater på besök någon gång och då dracks det gök. Det var brännvin som brukades, det kostade då 90 öre litern. En gång var jag och köpte fyra liter brännvin på en gång. Det kostade då 1:25 litern. Detta var vår lön för att vi lyckats slå ihjäl 82 stycken råttor i ett hus i hörnet av S. Södergat. - Stenbocksgatan. Vi var där för att bryta upp golvet och vi misstänkte att där skulle finnas fullt av råttor. Vi täppte för alla hål och började bryta upp det. En bröt upp plankorna och de andra stod färdiga med skovlarna. Vi trängde dem längre och längre in och så kom dom utfarande allihop på en gång. Pojkarna som väntat på detta gjorde sitt och inte en enda råtta slapp undan. Vi fick tio öre stycket för dem uppe på köttbesiktningen vid stora torget. Sedan blev det en hejdundrande fest.

En fin kostym kostade 20 kronor, så det hade vi inte råd att köpa. Till min konfirmation i Sandby kyrka 1897, fick jag min första kostym. Det var en gammal kostym som min far hade fått av en "fin" fru. En sömmerska, som

ACC. N:R M. 16465:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

hette fru Eklund hade vänt den åt mig. Den var då för kort i ärmarna, så hon hade splitsat till annat tyg där och det såg nog så konstigt ut. Någon gång kunde vi som sagt få kläder från en rik fru. Vi hade trätöfflor och träskor. När jag var dräng i Skatteberga hade jag 50 kr om året + träskor. De träskor som passade mig kostade 1:10, vilket bonden tyckte var för dyrt, så jag fick sådana istället som kostade 1 krona men dessa var för små, så jag fick ont i fötterna.

Man gick barhuvad. Om sommaren när det blev för hett kunde man ha en halmhatt, dom brukade kosta ca 35 öre. Styv hatt hade jag en gång när jag var sexton år.

När jag var smed hade vi skinnförkläden. Jag var anställd hos min bror och hade 50 kronor om året. Smed var jag inte längre än i ett år för min bror gav mig prygel och då gav jag mig iväg.

Mina föräldrar kallade jag för Far och Mor. Vi sade aldrig Du till dem. Det blev ju Farsan och Morsan när man talade om dem.

Man sade fru också namnet och bara namnet till gubbar. Mor och far sade Du till varandra. Mor och de äldsta syskonen hjälptes åt att ta hand om de minsta. Far gjorde en stabil pinnakärra som vi hade och åkte i.

Far hade en rotting som vi kallade för gulingen. Det var en gul bambukäpp, den kom fram alltsomoftast, men det brukade räcka att man hotade med den. Det brukade vara far som utdelade agan.

På kvällarna läste vi läxor och mor vävde medan far brukade rensa bruna bönor. Vi gick tillsängs samtidigt vid sex-tiden om vintern för man hade

inte råd att hålla ljus.

Dom turades ju om att bjuda varandra på brännvin, men regelbundet var han inte tillsammans med dem. Dom brukade träffas litet varstans, ibland hemma hos någon eller på gården. Kom dom hem hit någon gång fick man gå ut. Min mor var aldrig tillsammans med någon, utom litet med de andra som bodde i huset. Ibland satt dom och drack kaffe i trappan. Barnkalas förekom aldrig.

Våra leksaker var hemmagjorda. Man hade trilleband, som vi fått av far. När det gick sönder kostade det tio öre att löda ihop det hos smeden. Vi brukade knycka frukt när den tiden kom. Vi spelade brännboll, hoppade hage och ibland rep med flickorna, eller också rullade man "pötekulor".

Vi fick aldrig vara ute längre än till klockan åtta. Det enda nöje man deltog i var karnevaler och förstmajfirande. Så gick man förstås till folkparken någon gång, men det var sällan man hade råd.

Vi blev döpta på BB allihop. Gåvor och annonsering förekom inte. Jag hade en gudmor fru Andersson, hon bodde i polis Lemus hus. Hennes man svarvade kragknappar av ben och sålde.

Jag konfirmerades i Södra Sandby. Jag läste emellertid i Hardeberga en gång i veckan i tre eller fyra månader. Pojkarna läste på måndagar och flickorna på tisdagar. Ibland var prästen full och då fick vi gå hem igen. Far gick ut till Sandby för att få vara med om konfirmationen.

Till förlovning och bröllop skulle det naturligtvis vara guldringar. Vi gifte oss i Domkyrkan. Man hade ju lånat kläder. Närvarande var bara de närmaste anförvanterna, men det satt en käring i kyrkan och prästen

tog och spände ögonen i henne så hon blev så rädd att hon sprang. När vi kom till kyrkan var det ett par före oss. Efteråt drack vi kaffe hemma.

När någon dog lades han i tvättrummet, det var det enda ställe där det var riktigt kallt. Vi hade lakan för fönstren. På begravningsdagen var det bara de närmaste som var med. Ringning i kyrkan kostade extra. Man lånade kläder och måste avstå från en hel del för att ha råd att köpa krans.

Födelsedagen var viktigast, namnsdag brydde man sig inte så mycket om. Det var mest jämna år som firades, då med litet kaffe, ibland kom det en eller ett par gäster.

Vid nyår kommer jag ihåg att vi satt uppe till klockan tolv ibland och hörde hur dom sköt med bössor och femsmällar.

Stjärngossar såg man ibland vid trettonde men det var inte ofta. Vid fastlag hände det att vi fick bullar med grädde, varm mjölk och kanel. Det hände också att vi fick litet rökt lammkött till påsk.

Dom hade äggtävling på Esplanaden, men det hade vi här på gården också. Då satte man sex ägg på rad med en bits mellanrum mella varje. Sedan skulle man från ett visst avstånd rulla en boll och försöka träffa ett av äggen, träffade man hade man vunnit ägget. Insatsen var ett ägg per man så man hade ju chans att vinna fem stycken om man var skicklig.

Äggen var färgade ibland.

Till jul hade vi julgran med stearinljus. Någon liten sak kunde man få ibland. Skinka och sylta och litet annat extra brukade vi ha.

På barnkrubborna hade dom fester med tomtar och dit fick vi gå, och där serverades också risgröt.

Läkare anlidade vi inte och aldrig någon klok på den tiden. (Här säger berättaren att han själv för bara några år sedan varit hos en klok gubbe i Sjöbo. Han hade sökt honom för ett eksem på foten. Benet svullnade upp som om han hade haft elefantsjukan. Det hade gjort fruktansvärt ont och han hade velat sluta kuren, men frun tvingade honom att fortsätta, eftersom detta var sista chansen, ingen läkare hade ju lyckats bota honom. En dag rann allt varet ut och benet blev bra så han slutade med behandlingen för tidigt och efter tre månader kom eksemet tillbaka igen. Han reste nu på nytt till den kloke, men denne kunde nu inte hjälpa honom. Han hade slutat kuren för tidigt och den skulle nu aldrig kunna hjälpa honom mer. Så lade han in sig på lasarettet och blev botad efter tre månader där.)

Vi hade huvudvärkspulver, det var de enda medicin vi hade. Den sjuke fick försöka klara sig själv så gott han kunde, när det inte var någon annan hemma och det var det sällan mitt på dagarna, annars var det mor som tog hand om honom.

Alla förlossningar skedde på BB. Mor lå väl en vecka efter varje födsel. Gluttarna ammade hon säkert i ett år.

Skäktor och kackerlackor hade vi i massor. Råttor fanns också, fast far höll efter dom. Man fick stampa på toaletten så att man inte fick dom på sig när man var där. Golvet sopades varje dag och skurades minst varje lördag.

Var fjortonde dag tvättade mor. Soda och såpa var det enda som fanns. Jag kommer ihåg en vinter när jag sedan arbetade på en bondgård. Där tvättades inte på hela vintern, utan all smutstvätt lades under vatten ute med stenar på. När våren så kom tvättade man allt på en gång. Det hände då en gång att jag fått ohyra på mig av en dansk och jag lade flera skjortor fulla med ohyra under vatten ute och sedan frös det över dem. När så våren kom och man skulle tvätta och tog upp skjortorna visade det sig att ohyran fortfarande levde.

Man kunde få mat på fattighuset och ibland pengar till hyran. För att man skulle få sådan hjälp fordrades det att man var halvdöd av svält och umbäranden eller också skulle man kunna fjäska in sig hos dom som skötte det däruppe.

Barnen borde klara föräldrarna, men mycket ofta fick dom klara sig så gott dom kunde. Far åtog sig småarbeten när han inte kunde arbeta på byggen längre. Han brukade gå och laga dörrar och vaskar och sådant i husen.

Jag kommer ihåg att ~~af~~^{af} var noga med att demonstrera. Far var med i Träarbetarnas Fackförening och där fick man ju litet hjälp om man gick arbetslös.

Den enda tidning vi köpte var Skånska Dagbladet en gång i veckan. Den politiska propagandan var ju inte så livlig då som nu. Man höll mest föredrag.

Vi tillhör statskyrkan. 1900 var jag i kyrkan. Jag gynnar nog hellre Frälsningsarmén om det skulle vara, för dom hjälper mer än prästerna. Afton- och bordsböner läste vi aldrig.

ACC. N:R M. 16465:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Far och mor var noga med konfirmationen.

Vi prenumererade på Allers det var den enda veckotidningen vi hade. Mor och far ville ju gärna att vi skulle läsa. De försökte aldrig påverka mig. Jag körde häst innan jag blev byggnadsarbetare. I det militära blev jag hovslagare vid Skånska Husarerna, där hade min bror tidigare varit och han kallades för "Generalen". Han hade varit remontryttare och det fanns inga hästar som inte han klarade av. Vi hade 20 öre om dagen och 30 när det var manöver.

Under kriget var det ont om foder till hästarna och då hade man kort för ett visst antal lass hö. Detta antal var mycket litet så våra hästar svalt och dog. Då träffade jag en bonde som hade foder till salu och jag tog två hästar och körde ut till honom och lastade ett jättelass och gömde 700 kg havre i botten så körde jag och vägde det, och fick betalt. Så tog jag ur havren och sålde den för sig och tjänade en bra slant på det samtidigt som våra hästar fick ordentligt med mat. På andra åkerier svalt hästarna fortfarande och när jag gjort så ett par gånger klagade de andra åkeriernas kuskar. Polisen kom och frågade om jag hade kort och jag sa att det fanns på ¹¹⁷kötoret och så gick dom dit och där fanns ett kort men inte på alls lika mycket, men det upptäckte dom inte.

Man trivdes i Nöden. Alla var lika härnere och det enda var hatet mot judarna. Ingen polis vågade sig hit, för då fick dom prygel av bössen. Annars var poliserna snälla på den tiden.

ACC. N:R M. 16465:14.

17
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fint folk kallades för "noblessor", och det var sådana som var ute och fingo och kunde äta sig mätta.

Gjorde man utflykter blev det Folkets Park, Södra Sandby och Fågelsång.

Om man ville dansa kunde man göra det i Vallkärra. Stråket det var Klostergatan till Stäket och därifrån till Järnvägsstationen. På söndagarna gick man till järnvägshotellet klockan sex på kvällen och drack toddy som kostade trettiofem öre. Om man skulle ha en romtoddy kostade den 40 öre.

Judarna var bra och snälla människor. Det finns inte en judinna som fått ett oäkta barn. Man måste respektera dem.

Judarna hade många konstiga seder. De bantade vid påsk och fick inte göra någonting på sina högtider. Dom fick till exempel inte tända ett ljus, det fick vi gluttar komma in och göra för dem. Då hände det att man fick en brödkaka. Så sjöng dom på spanska. Dom åt tunna vita bröd. Det hände ofta att min hustru fick gå och köpa bröd till dem. Dom fick inte ta i pengar och fick ta brödet på kredit, men dom gjorde alltid rätt för sig.

Åt dom kött så var det förbjudet att äta någonting annat sedan på hela sex timmar efteråt. Elda i spisarna kunde dom inte heller för det var förbjudet på sabbaten, utan det måste dom försöka få någon annan till att göra om dom inte ville frysa. Ibland hände det till och med att de kom in till oss med brev och bad oss öppna dem åt dem. Det var synd om dom, de fick lida mycket men de klarade sig ganska bra ändå för de hjälpte varandra.